

ויצא

ליווי מלאכי ארץ ישראל, בזמן הגלות

מבוסס על: לקוטי שיחות חלק כ"ה, שיחה ב' לפרשת ויצא

- איך הותר למלאכי ארץ ישראל לצאת מהארץ, בסוף הפרשה, כדי להקביל פניו של יעקב בחו"ל?
- "עשה כאן ארץ ישראל": מהו התכלית הפנימי של יציאת יעקב לחרן ויציאת בני ישראל בגלות?
- "תפילת ערבית רשות": שני מעלות בתפילה זו, הנחשבת כסוף היום הקודם ותחילת היום הבא.
- ליווי של שמירה וליווי של כבוד: שני סוגי המלאכים שמלווים ומעודדים כל יהודי בזמן הגלות.

הקדמה

בסוף הפרשה הקודמת, התורה סיפרה לנו על הברכות הנפלאות שיעקב קיבל מיצחק אביו, במקום עשיו אחיו. כמוכן שעשיו קינא לו על 'גניבת הברכות', והבטיח לעצמו לנקום ולהרוג את יעקב אחיו, בבוא העת. רבקה שמעה על מזימה זו, והורתה ליעקב בנה לברוח מיד מכאן וללכת לחרן, אצל אחיה, עד יעבור זעם. ליצחק בעלה, רבקה אמרה שיעקב מוכרח ללכת כדי לשאת אישה בחרן, מפני שאיננה סובלת את בנות המקום בו נמצאים... יעקב הלך לחרן, ושם נשא לאה ורחל ואמהותיהן, והקים את רוב שבטי ישראל. כשחושבים על סיפור זה, לכאורה נראה שהנסיעה לחרן היתה רק **בלית ברירה**, ושם יעקב לא היה לוקח את הברכות, לעולם לא היה צריך לברוח לחרן [ואולי היו מביאים לו נשיו לארץ, כפי שעשו ליצחק אביו...]; אכן, בשיעור של היום נוכח, אחרי עיון מעמיק בנושא, שליעקב הייתה **שליחות** מיוחדת לעשות בחרן! ובדרך זו נבין שכמו כן הוא עבורנו, בתוך הגלות בה אנו נמצאים - שיש לנו **שליחות** מיוחדת לעשות כאן. אלא, שלפני שנתעכב על כך, נעמוד על סתירה מסוימת בפירוש רש"י, בין תחילת וסוף הפרשה, בקשר לטיב המלאכים שליוו את יעקב אבינו במהלך דרכו ושהותו בחרן (בגלות). כפי שנראה, בדיוק זה הנראה הכי טכני, טמונה בתוכו הוראה ועידוד נפלא עבורנו, בתוך הגלות בה נמצאים, וכפי שנבאר בעז"ה.

מקור 1

הסתירה ברש"י: האם מלאכי ארץ ישראל יכולים לצאת לחו"ל?

בתחילת פרשתנו, מסופר על **תחילת** דרכו של יעקב אל חרן. הוא כבר יצא מביתו, אבל הוא עדיין נמצא בארץ ישראל ועוצר בדרכו בהר המוריה, כדי לנוח, ושם הוא חולם על דבר מיוחד במינו:

ויצא כח, י: ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. ויפגע במקום וילן שם... ויחלם והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלקים עלים וירדים בו.

רש"י: עלים וירדים. עולים תחלה ואחר כך יורדים (ראה הסבר וסיפור בהערה 1). מלאכים שלווהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ ועלו לרקיע וירדו מלאכי חוצה לארץ ללוותו.

[במילים אחרות: מפירוש רש"י זה לומדים שני דברים: (א) ליעקב אבינו היו **שני** סוגי מלאכים השומרים עליו: המלאכים השומרים עליו בארץ ישראל והמלאכים השומרים עליו בחוץ-לארץ;

(ב) מלאכי ארץ ישראל **אינם** יכולים לצאת מהארץ. ולכן, מלאכי ארץ ישראל עולים מיד למעלה, כדי לתת מקום למלאכי חו"ל (ויעקב ראה בחלומו ה'טרנספר' הזה, הקורה במהלך יציאתו מהארץ)].

והנה, **בסוף** הפרשה שלנו, מסופר איך עשרות שנים מאוחר יותר, אחרי שיעקב אבינו כבר הלך לחרן, ונשא שם רחל ולאה ואמהותיהן, והוליד רוב שבטי ישראל, והיה כבר בדרכו **חזרה** לארץ הקודש - היו שוב מלאכים, מלאכי ארץ ישראל, שבאו לקראתו, כמסופר בסוף פרשתנו:

ויצא לב, ב: ויעקב הלך לדרך, ויפגעו בו מלאכי אלקים.

רש"י: ויפגעו בו מלאכי אלקים. מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו ללוותו לארץ.

הערה למוסר השיעור

שיחה זו ארוכה ועשירה במיוחד (84 הערות שוליים!), אם כי כוללת בעצם ארבע חלקים שונים:

חלק ראשון: הסבר בנגלה על היתר מלאכי ארץ ישראל לצאת לחו"ל;

חלק שני: הסבר מהות שליחותו ומהפכתו של יעקב, ע"פ חסידות;

חלק שלישי: ההסבר הפנימי בדעה ש"תפילת ערבית רשות", ושני דרגות במהותה הנפלאה של תפילה זו.

חלק רביעי: ההוראה מכל ההסברים הנ"ל בעבודת האדם, בתוך הגלות.

אמנם, כדי להקל על מסירת השיעור עבור קהלים שאינם למדנים לע"ע, סיכמנו שיחה זו בצורה יותר פשוטה; אם כי, ברור שלקהל מתקדם חשוב להסביר הפרטים הנפלאים בע"פ.

כדי לחיות היטב את הוראת השיחה, מומלץ מאוד ללמוד התוועדות ש"פ ויצא תשמ"ג עליה מבוססת שיחה זו (נמצאת במדור 'הוספות' של האתר).

ישנם שמה כמה ביטויים מיוחדים, וחלק מהם הובאו כאן במסגרת.

ותן לחכם ויחכם עוד.

ביוגרפיה - רש"י:

רבי שלמה יצחקי (בן יצחק), נולד בטרוויש שבצפון צרפת בשנת 4800 (1040). כתב פירוש לתורה, לני"ך ולתלמוד שנחשבים כיסודיים ביותר (ונכתבו ע"פ רוח הקודש).

¹ שפתי חכמים: "קשה לרש"י דהוה ליה למימר יורדים תחילה, דהא דירת המלאכים בשמים הוא" [ולכן פירש שמדובר ב**שני** כיתות מלאכים, מלאכי א"י עולים למעלה בסוף עבודתם, ומלאכי חו"ל יורדים לקראת עבודתם החדשה].

בהתוועדות י"ד שבט תש"י, סיפר הרבי (בשם הרבי הקודם): "בהיות הרוזשינער ילד ולמד חומש עם מלמד, היה שואל אצל המלמד את כל הקושיות שרש"י מדייק, כאשר למד את הפסוק 'ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וגו' עולים ויורדים גו", שאלו המלמד: 'נו! מדוע אינך שואל מאומה?' ואמר לו את קושיית רש"י שצריך היה להיות כתוב 'יורדים ועולים'. ענה לו הרוזשינער: 'אויף א חלום איז קיין קושיא ניט (=על חלום אין שום שאלה)...".

גודל מעלתו של יהודי

בהתוועדות המקור (אות י"ב):

"כפי שהבטיח לו הקב"ה "ושמרתיו ככל אשר תלך" [ובפשטות - נפעל עניין זה ע"י המלאכים (מלאכי ח"ל)], ועד כדי כך שלבן עצמו ידע והודה בגלוי שהקב"ה אמר לו "השמר לך מדבר עם יעקב מטוב עד רע";

ויתירה מזו: לא זו בלבד שלבן לא היה יכול להרע ליעקב (מפני שמירת הקב"ה), אלא אדרבה: לבן הראה את חיבתו ליעקב, כמ"ש "וישכם לבן בבוקר וינשק גוו".

...ובזה רואים את גודל מעלתו של יהודי [יעקב אבינו, וכן בנוגע לכאן] מישראל, כדלקמן - אשר גם בהיותו בגלות (בחוף לארץ), הנה לא זו בלבד שהקב"ה ממלא את כל צרכיו, ושומר עליו כו', ובאופן שגם אוה"ע (לבן) יודעים ומכירים בעובדה שאינם יכולים לפגוע ביהודי ח"ו; ואדרבה: אוה"ע מסייעים לו בכל עניינו, כמ"ש "והיו מלכים אומנין ושרותיהם מניקותיו"...

יתירה מזו: הקב"ה שולח לו לחוף לארץ את מלאכי ארץ ישראל כדי "ללוותו" - עניין של כבוד בלבד (ולא דבר המוכרח), ובאופן שעוד בהיותו בחוף לארץ היה הוא מרגיש כבר את הענין של ארץ ישראל (ע"י מלאכי ארץ ישראל).

ביוגרפיה - רמב"ם:

רבי משה בן מימון, נולד בקורדובה שבספרד בשנת 4898 (1138). גולת הכותרת של ספריו הוא ה"משנה תורה" בו סידר רוב סוגיות הגמרא, לפי נושאים.

ביוגרפיה - מאירי:

ר' מנחם בן שלמה למשפחת המאירי, נולד בשנת 5009 (1249). מגדולי חכמי פרובנס בזמנו. כתב ספרים רבים, הידוע בהם הוא ספרו "בית הבחירה" - פירוש מקיף ושלם על המשנה והתלמוד.

היינו, שבעודו נמצא עדיין בחוף לארץ², בדרכו לארץ הקודש, באו מלאכי ארץ ישראל לקראתו. נשאלת השאלה: הרי בתחילת הפרשה רש"י הסביר שמלאכי ארץ ישראל אינם יכולים לצאת מהארץ, ואם כן, איך בסוף הפרשה הם יכלו לצאת מארץ ישראל, כדי ללכת לקראת יעקב בחו"ל? כמה ממפרשי התורה התעכבו על עניין זה (ראה הערה³), אבל לכאורה יש כאן שאילה מהותית: הרי כל זמן היות יעקב בחוף לארץ, מלאכי חוף לארץ כבר שומרים עליו שלא יקרה לו שום רע! ואם כן, מהי התועלת בקבוצה שנייה של מלאכים (הבאים מארץ ישראל), יעקב הרי כבר נשמר היטב! ומזה מובן, שעיקר תפקידם של מלאכי ארץ ישראל, בהליכתם לקראת יעקב בחוף לארץ, אינו כדי לשמור עליו בדרכו, אלא לשם כבוד⁴ בלבד, כדי לכבד את יעקב אבינו (ראה העשרה במסגרת).

אלא שכל זה רק מעצים את השאלה הקודמת: אם נוכחותם של מלאכים אלה לא הייתה נחוצה (לשם שמירה), כיצד ייתכן שרק עבור כבוד, הם יצאו - נגד הכלל של "אין יוצאים מארץ ישראל"?

מקור 2

כשהולכים לקראת העולה לארץ, אין זה נחשב כ"ציאה" ממנה

ההסבר לכך יובן בהקדים הגדרת איסור היציאה מארץ ישראל, עבור בני האדם:

רמב"ם הל' מלכים ה, ט: אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם. אלא ללמד תורה או לשא אשה או להציל מן העפוסים. ויחזור לארץ. וכן יוצא הוא לסחורה.

היינו שרק בשלשה מקרים מסוימים, היציאה מארץ ישראל מותרת. ובכל שאר המקרים, היציאה מהארץ אסורה בהחלט (ראה העשרה בהערה⁵). ובכל זאת, מצאנו לכאורה היתר נוסף:

מאירי על גמרא קידושין לא, ב: אף על פי שהמצוות לא נתנו לנחות מפני כבוד אב ואם .. מפל מקום מתר לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לצאת לקראת אביו או לקראת אמו⁶ וכן לשא מניי כבוד.

ויש לומר, שאין כאן שום מחלוקת בין הרמב"ם והמאירי⁷, ואין לדמות שאר ההיתרים להיתר זה:

לקוטי שיחות: היציאה לקראת אביו ואמו הנאים לארץ ישראל, אינה לשם חוץ לארץ, אלא למען ובקשר לארץ ישראל, עליה לארץ ישראל, ולכן אין זו מלכתחלה יציאה⁸.

ועפ"ז יובן גם בעניינו, בקשר להיתר יציאת מלאכי ארץ ישראל לחוף לארץ, לקראת יעקב אבינו:

וכך בעניינו: פיון שמטרת מלאכי ארץ ישראל ביציאתם מארץ ישראל הייתה "ללוותו לארץ", אין הדבר נחשב מלכתחלה ליציאה לחוף לארץ, ואין לחפש סבה להיתר היציאה.

² ראה בפירוש הרמב"ם: "ויפגעו בו מלאכי אלקים - לשון רש"י, מלאכי ארץ ישראל יצאו לקראתו. מחנים, שתי מחנות של חוצה לארץ באו עמו עד כאן ושל ארץ ישראל יצאו לקראתו. ואני תמה בזה, שהרי עדיין לא הגיע יעקב לארץ ורחוק היה משם ושלח מלאכים אל עשו מרחוק". [ואמנם הוא מפרש שם פירוש אחר; אבל מדבריו לומדים משמעות פירוש רש"י].

³ **לקהל מתקדם:** הרבי מביא פירוש הגור אריה (להמהר"ל): "דכיון דהיה הולך ובא לארץ ישראל - באו המלאכים של ארץ ישראל לקראתו לשמור אותו, דכיון דצורך ארץ ישראל הוא, והוא הולך לארץ ישראל, הדין נותן שיהיו לו שומרים מלאכי ארץ ישראל, לכל הפחות השמירה דבר שהוא תולה בהליכה, שלא יהיה לו מונע לבא לארץ ישראל, וזה מוטל על מלאכי ארץ ישראל, ומלאכי חוצה לארץ לשמור אותו שלא יגיע לו נזק אחר".

⁴ ראה בפירוש דברי דוד על רש"י (ויצא כח, יג): "[נצב עליו] לשמרו. הורה בזה שמה שלוהו המלאכים לא היה בשביל שמירה שהקב"ה שומר, כמו שאמר: ושמתיו כו', אלא הלוויה בשביל כבוד, כהיא דאיתא בפ' ערבי פסחים (פסחים קג, א): משל למלך שיוצא ואפרכוס (שר) נכנס, מלוין את המלך [בלוויה של כבוד], ואחר כך יוצאים לקראת אפרכוס".

⁵ במסגרת ההיתר עבור "לימוד תורה", נכנס גם כל מה שמוסיף ביראת שמים (כמו נסיעה לרבי, או לקברי צדיקים וכדומה); ויש גם אלה שמוסיפים היתר לצאת לחופש, כדי לקבל כוחות עבור לימוד התורה בעתיד...

אמנם, הרבי התריע על זה כו"כ פעמים במהלך השנים, עבור אנ"ש ובחורים שבאו לחצרות קדשינו, שמוכחים המה להוסיף ביראת שמים ובלמוד התורה במהלך שהותם בחו"ל, שאם לאו, ישנה בעיה הלכתית בהיתר היציאה שלהם לחו"ל...

⁶ המאירי מתעקב על סיפור הגמרא (קידושין לא, ב - תרגום מארמית): "רב אסי היתה לו ההיא אמה זקינה. אמרה ליה: אני רוצה תכשיטין! עשה לה. חזרה ואמרה לו: אני רוצה איש להנשא לו! אמר לה: נחפש לך. חזרה ואמרה לו: אני רוצה איש כמוך! עזבה והלך לארץ ישראל (כי הבין שנטרפה דעתה עליה, ולא יוכל לכבדה כדיו)... משהגיע לארץ ישראל, שמע רב אסי שבאה אחריו (ורצה לצאת לקראתה כדי לכבדה. אך הסתפק שמה אסור לצאת מארץ ישראל לצורך זה).

בא לפני רבי יוחנן, ואמר ליה: מהו הדין לענין לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ? אמר ליה רבי יוחנן: אסור. חזר רב אסי ושאל: לצאת לקראת אמה, מהו הדין? אמר ליה רבי יוחנן: איני יודע. המתין רב אסי מעט, וחזר לפני רבי יוחנן. אמר ליה רבי יוחנן: אסי, נתרצית לצאת לבלב? אם כן יהי רצון שהמקום יחזירך לשלום עד מקומך". מסקנות סיפור זה אינם פשוטות...

⁷ בהתאם לכלל "שלא לאפושי במחלוקת" - אם אפשר להסביר באופן שלא תהיה מחלוקת, עלינו להעדיף תמיד אופציה זו.

⁸ **לקהל מתקדם:** היציאה במקרים שהרמב"ם ציין להיתר (ללמוד תורה, לשאת אשה וכו'), הרי מטרת היציאה היא לבצע מצוות ופעולות בחוף לארץ, ובדרך כלל אין מראש הגבלה של תקופה מסוימת (הרי יש קהילות שלמות של דוברי עברית, של אנשים הנמצאים בחו"ל כבר עשרות שנים...), ואשר לכן הבהיר הרמב"ם שעליהם "לחזור לארץ" בתום הזמן!... משא"כ כשיצאים למטרה מוגדרת, לצאת לקראת אדם הבא לארץ ישראל, אין זו יציאה בכלל!

באות ג' בשיחה, ישנה עוד אריכות גדולה בנגלה, אם האיסור לצאת מהארץ חל בכלל על האבות לפני מתן תורה, ואם איסור זה היה חל גם על המלאכים... והמסקנה היא, שבמהותה, ארץ ישראל היה מאז ולתמיד "נחלת ה' מיוחדת לשמו". עיי"ש.

מקור 3

מטרתה הפנימית של היציאה לגלות של יעקב ובניו

והנה, ההסבר הפנימי לכך שמלאכי ארץ ישראל יצאו לקראת יעקב, יובן בהקדים הגדרת מהותה של נסיעת יעקב אבינו לחרן, שכפי שהמדרש מבאר, כל הנסיעה הזאת מרמזת על הגלות:

מדרש בראשית רבה סת, יג: פתח קרי'ה (=משמעות הפסוקים היא) בגלות, 'ויצא יעקב מבאר שבע'...

בכלל, כמובא במפרשים¹⁰, כללות החלום של יעקב (עם הסולם וכו') - הוא משל לעניין הגלות. ועפ"ז, יוצא מזה תובנה חשובה ומהותית בקשר לתפקידנו בשהותנו בגלות הזו:

לקוטי שיחות: כשם שאצל יעקב אבינו, יציאתו מארץ ישראל לחרן לא נעשתה רק מפני ההכרח (להמלט מעשו) אלא כדי לבצע את עבודת הברורים שלו בחוץ לארץ, עד אשר דוקא בבית לכן הוא הקים את היסוד של עם ישראל;

כך גם לגבי הגלות של עם ישראל: יציאתו של עם ישראל מארץ ישראל היא "מפני חטאינו גלינו מארצנו", אך המטרה היא לישם את עבודת הברורים בכל מקום בעולם, "לעשות כאן ארץ ישראל"¹¹.

[במילים אחרות: אנו לא סתם 'תקועים' בגלות עד אשר יעבור זעמו של הקב"ה... ברור שיש לנו עונש בהיותנו בגלות הנוראה הזו, אבל תפקידנו ו**שליחותנו** האמיתית בגלות הוא להפוך את העולם הזה לדירה לקב"ה¹², לעשות מכל חלק וחלק בעולם "ארץ ישראל", מקום של קדושה.

מקור 4

החילוק בין ליווי המלאכים בתחילת וסוף הפרשה

עפ"ז יבואר היטב החילוק המהותי בין המלאכים שליוו את יעקב בתחילת הפרשה (בתחילת דרכו בגלות) לבין המלאכים שבאו לקראתו בסוף הפרשה (בסוף מסע הגלות המפרך שלו):

לקוטי שיחות: מלאכי ארץ ישראל אשר "לווהו בארץ" לפני יציאתו לחוץ לארץ, לגלות, תפקידם - נתינת כוח מלמעלה לעבודה בתקופת הגלות.

ואלו מהות ה"מלאכים של ארץ ישראל" אשר "באו לקראתו ללוותו לארץ", היא תוצאה מהפיכת חוץ לארץ לארץ ישראל: בסיום עבודתו של יעקב בחוץ לארץ, פיון ששם הוא "עשה ארץ ישראל" על ידי עבודתו, לפיכך מגיעים לשם המלאכים של ארץ ישראל - השפעת קדשת ארץ ישראל בחוץ לארץ.

[במילים אחרות: המלאכים הבאים לקראת יעקב בסוף הפרשה, באים כדי לכבד אותו על העבודה הנפלאה שהוא עשה בהבאת קדושת ארץ ישראל בחו"ל, והם באים לראות זאת בעיניהם...]

מקור 5

"ויפגע" - ההגדרה ההלכתית והטעמים לתפילת ערבית

על פי הביאור הנ"ל, יובן רובד נוסף בעבודתו של יעקב בפרשתנו, ובהקדים פירוש רש"י בתחילת פרשתנו על המילים הנדירות - "ויפגע במקום" - בקשר לנוכחות יעקב בהר המוריה:

רש"י ויצא כה, יא: ויפגע. ... ורבותנו פרושו לשון תפלה.. ולמדנו שתקן תפלת ערבית.

והנה, על מהותה תפילת ערבית, ישנו דיון ידוע בגמרא, אם תפילה זו היא רשות או חובה:

גמרא ברכות כז, ב: תפלת ערבית, רבן גמליאל אומר: חובה, רבי יהושע אומר: רשות. אומר אביי: הלכה כדברי האומר חובה. ורבא אומר: הלכה כדברי האומר רשות.

⁹ המדרש שם עושה התאמה בין כל הפסוקים של תחילת הפרשה, לפסוקים אחרים בתנ"ך המדברים על הגלות. לדוגמא: "ויצא יעקב" - "שלח מעל פני ויצאו" (ירמיה טו); "וילך חרנה" - "הגה ה' ביום חרון אפו" (איכה א); וכן בכל שאר המילים...

¹⁰ פרקי דרבי אליעזר פרק לה: "והראהו הקב"ה ארבע מלכויות [=בבל, פרס, יון, ישמעאל/אדום] מושלין ואובדין. רמב"ם הל' יסודי התורה ז, ג: "הדברים שמודיעים לנביא במראה הנבואה דרך משל מודיעין לו ומיד יחקק בלבו פתרון המשל.. כמו הסולם שראה יעקב אבינו ומלאכים עולים ויורדים בו והוא היה משל למלכות ושעבודך".

¹¹ בשיחה מצייין לאגרות קודש הרבי הקודם (ח"א, אגרת עדר), שם מסופר על אחד החסידים הגדולים ששאל את אדמו"ר הצ"צ על דבר הנסיעה לא"י, כי נכסף הוא במאוד לשקוד שם בתורה ועבודה; וענה לו אדמו"ר הצ"צ: "להלל ר' הלל פאריטשער, עליו אמרו שהיה 'חצי רבי' לא חסר ארץ ישראל, ואתה רוצה ארץ ישראל... צריכים לעשות כאן ארץ ישראל, עשה כאן ארץ ישראל!". כדאי לעיין בהמשך האגרת, הארוכה והעשירה במיוחד (נמצאת במדור 'הוספות' של האתר).

¹² וכדברי חז"ל הברורים (גמרא פסחים פז, ב): "לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים [וכידוע הפירוש בחסידות, שב'גרים' כאן, המשמעות כאן היא לניצוצות של קדושה, ש'מגירים' מהקליפות לקדושה].

ביוגרפיה - מדרש רבה:

המדרש הידוע ביותר. כולל עשרה ספרים, על חמישה חומשי תורה ועל חמשת המגילות. בראשית רבה חובר כנראה בזמן האמוראים - משנת 4000 (240) ואילך.

בכלל, על מהותה והגדרתה של תפילה זו, נאמרו שני טעמים, וכפי שהרמב"ם מסכם זאת:

רמב"ם הל' תפילה א, ו: וכן התקינו שיהא אדם מתפלל תפלה אחת בלילה, שהרי איברי תמיד של בין הערבים מתעקלין והולכין כל הלילה¹³... כענין שנאמר (תהלים נה, יח): "ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע קולי" (ראה הערה 14).

היינו שישנם שני טעמים, הנותנים הגדרה שונה לתפילת ערבית: לטעם הראשון, תפילת ערבית מסכמת את היום הקודם, כשם שבבית המקדש, בשעות הערב שאריות הקורבנות של היום הקודם היום נשרפים; משא"כ לטעם השני, תפילת ערבית מתחילה את היום הבא, המתחיל מן ה"ערב".

מקור 6 מהותה הפנימית של תפילת ערבית; שני דרגות באתערותא דלעילא

[נשאלת השאלה: מה זאת אומרת שישנה דעה שתפילת ערבית היא 'רשות' במה שונה תפילה זו מתפילות שחרית ומנחה שנתקנו ע"י אברהם ויצחק? ובכן, מבואר על כך בחסידות:]

ע"פ לקוטי תורה שיר השירים כד, ב: תפלת ערבית קשורה לדרגה כה גבוהה, שאי אפשר להגיע אליה על ידי עבודת האדם. זוהי אתערותא דלעילא אשר אין אתערותא דלתתא מגיעה לשם, והיא "נמשכת" ויורדת מאליה.

ובכן, כשם שמבואר בחסידות, שבהתעוררות זו "מלמעלה" ישנם שני סוגים: (א) התעוררות הבאה לפני עבודת האדם, כדי לעזור לו בעבודתו; (ב) התעוררות הבאה לאדם אחרי עבודתו, אחרי המאמצים הרבים שהוא עשה, הקב"ה נותן לו מתנה "שלא בערך" למאמצים שהוא תרם - כמו כן, בתפילת ערבית ישנם שני רבדים שונים (המתאימים לשני הטעמים שהובאו לעיל ברמב"ם):

לקוטי שיחות: הדרגה של תפלת ערבית שבהתחלת היום (המתחיל מהלילה) היא האתערותא דלעילא ש לפני האתערותא דלתתא, באופן של "חפץ חסד הוא" - "רשות" - פנתינת כוח לעבודה של היום שלאחריה. והדרגה בתפלת ערבית המגיעה לאחר עבודת היום, היא האתערותא דלעילא הבאה לאחר סיום והשלמת עבודת היום.

וזהו גם ההבדל בין לוי המלאכים בתחלת הפרשה - בתור שמירה, לבין לויים בסוף הפרשה - בתור כבוד.

ואכן, בתחילת וסוף הפרשה כתוב הלשון "ויפגע" או "ויפגעו", שמשמעו שהדבר היה "ללא כוונה"¹⁵, שזה מראה על התעוררות הבאה לאדם מלמעלה (אלא שיש בזה שני אופנים - ראה הערה 16).

מקור 7 ההוראה עבור כל יהודי, לעבודתו בסוף זמן הגלות

ההוראה מכל זה (ממלאכי חוץ לארץ הבאים לקראת יעקב בחוץ לארץ) - בעבודת האדם:

לקוטי שיחות: אפלו בזמן שישאל עדין שוהים בגלות, אומרים לכל יהודי, שלא זו בלבד שאלו להבהיל ולהתפעל מן הגלות ומן ה"גויות", שהרי מלאכי חוץ לארץ שומרים עליו כבר בתקופת הגלות, ואף יותר מכך: הקב"ה שולח את מלאכי ארץ ישראל ללוותו, ולהוסיף בכבודו (ראה סיפור בהערה 17) .. בהרחבה ובאופן של גאולה. ועצם הידיעה על כך נוסכת עידוד וחוזק בסיום העבודה בסוף תקופת הגלות, ועל ידי כך מחישים את הגאולה במהרה בימינו ממש (ראה מסגרת להעשרת ההוראה).

¹³ וכן מובא בזהר (ח"א קלג, א), שתפילת ערבית היא המשך לתפילות שחרית ומנחה, ולכן יש מצבים בהם היא פחות מוכרחת.
¹⁴ וממשיך שם: "ואין תפלת ערבית חובה כתפלת שחרית ומנחה, ואף ע"פ כן נהגו כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם להתפלל ערבית וקבלוה עליהם כתפלת חובה". חשוב מאוד להבהיר שבפועל תפילה זו היא חובה, והדיון כאן הוא בפנימיות העניין.
¹⁵ אברבנאל תחילת פרשתנו: "קרה ליעקב הזדמן טוב והוא שטעה בדרך ובהיותו טועה ויפגע במקום, רוצה לומר באותו מקום ידוע הר המוריה שנעקד שם יצחק אביו". הרי ש"ויפגע" משמעו דבר הבא באופן אגבי לאדם, ללא שום מאמץ.
¹⁶ לקהל מתקדם: ראה בארוכה באותיות ה' ו'ח' בשיחה, החילוק בין הלשון "ויפגע" לבין הלשון "ויפגעו": בתחילת הפרשה רק יעקב אבינו "מופתע" מההתעוררות הבאה לו לפני עבודתו, ללא שום מאמץ, הוא 'פוגש' את המקום; משא"כ בסוף הפרשה, נאמר הלשון "ויפגעו", שגם אצל המלאכים, הגענו לדרגה של מהפכה כזו שהכל נעשה בדרך אוטומטית, כבדרך אגב... עיי"ש.
¹⁷ בהערה 82 בשיחה, מציין לגמרא זבחים יט, א: "אמר רב אשי: אמר לי הונא בר נתן: פעם אחת הייתי לפני איזגדר מלך פרס, והיה אבנטי תגור מלמעלה, כנגד הזרוע. והיה המלך הפרסי מוריד את אבנטי למקום יותר נמוך כדי שאראה נאה, ומסדר את בגדי בצורה נאה. ואמר לי, הן ממלכת כהנים וגוי קדוש" כתיב בכו, והינכם חייבים לנהוג בלבישת בגדיכם כמו הכהנים, שנאמר בהם "לא יחגרו ביצע". אמר ליה אמימר להונא בר נתן: קיים בך מלך פרס נבואת ישעיה הנביא "והיו מלכים אומניך"!

ביוגרפיה - רמב"ם:

רבי משה בן מימון, נולד בקורדובה שבספרד בשנת 4898 (1138). גולת הכותרת של ספריו הוא ה"משנה תורה" בו סידר רוב סוגיות הגמרא, לפי נושאים.

ביוגרפיה - לקוטי תורה:

מאמרים על הפרשיות (ויקרא, במדבר דברים) והמועדים, שנאמרו ע"י האדמו"ר הזקן, הראשון בשושלת רבותינו נשיאנו. נולד בשנת 5505 (1745) בליונה, בלרוס.

"ובכן" - מהי הוראת השיחה?

בהתוועדות המקור (אותיות טו-טז): כאשר יהודי מתבונן ורואה שנמצאים עדיין בחשכת הגלות, כבר עברו אלפי שנים מאז שיעקב יצא מחוץ לשוב אל בית אביו, ועדיין שרויים אנו בחשכת הגלות, גלות מר וארוך כו', ... ובפרט כאשר מתבונן במעמדו ומצבו הפרטי כפי שידע איניש בנפשו וכו' -

אזי אומרים לו שבסיום פרשתנו ישנה הוראה נפלאה: גם כאשר יהודי נמצא בזמן הגלות ובחוץ לארץ - הנה לא זו בלבד שהקב"ה שומר עליו בכל עת ובכל שעה שלא יאונה לו רע ח"ו, ולא זו בלבד שאוה"ע מסייעים לו בכל עניינו, אלא יתירה מזו: הקב"ה שולח אליו - לחוץ לארץ (גלות) - מלאכי ארץ ישראל, כדי שכל עניינו יהיו באופן של הרחבה ושלימות (לפי ערך המצב בזמן הגלות), מעין וכוונת הענין דארץ ישראל (גאולה).

וכאשר טוען שאינו רואה זאת בגלוי - אזי אומרים לו שענין זה תלוי בעבודתו ופעולתו, כלומר, עיי"ז שלומד בתורה אודות ענין זה (ומתנהג בפועל בהתאם לכך, בדוגמת הנהגתו של יעקב אבינו), הרי הוא פועל את כל העניינים הנ"ל בעולם, בפועל ממש ובאופן גלוי.

...וסיפור זה מהוה הוראה פשוטה - גם לילדים קטנים:

כאשר ילד יהודי יוצא לרחוב ורואה שישנם הרבה ילדים שאינם יהודים,

וכאשר הוא סופר אותם הרי הוא נוכח לדעת ש"אתם המעט מכל העמים", וא"כ, יכול הוא לחשוב שיש לו מה לפחד מהם, שלא יכו אותו וכו' - הנה על זה באה ההוראה הנלמדת מפרשת השבוע, שכאשר הנהגתו תהי' באופן המתאים לילד יהודי (שיתפלל להקב"ה וכו'), הנה לא זו בלבד שהקב"ה ישמור עליו כפי ששמר על יעקב אבינו, ובאופן שגם ילדי אוה"ע יכבדו אותו בו', אלא יתירה מזו: הקב"ה שולח אליו - בהיותו בחוץ לארץ - את מלאכי ארץ ישראל!

בעונותינו הרבים ישנם כו"כ שלאחרי גיל בר מצוה שצריכים לפעול ולהשפיע עליהם בכיוון האמור, מכיון שהם נמצאים בתנועה של פחד ושפלות כלפי הגוי, ולכן, בודאי צריכים לפעול ולהשפיע עליהם בכיוון האמור; אבל ביחד עם זה - ולכל לראש - צריכים לחנך את ילדי ישראל ברוח זו ... שהקב"ה שומר על כאו"א מבניי.